

ЗАМАН

Газета издаётся на балкарском языке с 1924 года

Интернет-версия: gazeta.zamankbr.ru

КЪАБАРТЫ-МАЛКЪАР РЕСПУБЛИКАНЫ
ПАРЛАМЕНТИНИ ЭМ ПРАВИТЕЛЬСТВОСУНУ ГАЗЕТИ

ВРЕМЯ

ГАЗЕТА ПАРЛАМЕНТА И ПРАВИТЕЛЬСТВА
КАБАРДИНО-БАЛКАРСКОЙ РЕСПУБЛИКИ

Башламчылык

«Жангы бийикликде» хорлаганла бла окьутуу программа тамамланады

КъМР-де «Лидерство эм регионну айнытыу» деген билим беруу программаны биринчи бөлүмю ишлеп башлаганды. Аны республиканы власть органларына кадр резервни хазырлауу чеклеринде РФ-ни Президентинде Россейни халкь мюлюкюню эм кырал кьулукьну академиясыны Кьыралга башчылыкь этиуно баш школу (ВШГУ РАНХиГУ) бардырады. Анга «Россей» онгланы кьыралды» автоном коммерцияла болмагьан организация эмда КъМР-ни Башчысыны Администрациясы да себеплик этедиле.

Окьутууу биринчи бөлүмю Нальчикде 4-7 июльда бардырылады. Анга «Жангы бийиклик» эмда «Россейни лидерлери» деген конкурсда хорлаганла кьатышдыла. Аны 4 июльда «Азимут» кьонакь юйде кьууанчлы халда ачылууна КъМР-ни Башчысыны кьулугьун болжаллы халда толтургьан **Казбек Коков**, РФ-ни Президентини Шимал-Кавказ федерал округда толу эркинликке келечисини орунбасары **Сергей Стариков**, КъМР-ни Башчысыны Администрациясыны таматасы **Мухамед Кодзоков**, Кьонакьбайлыкь индустрияны миллет союзуну башчысы, «МРИЯ» курортну директору **Грант Бабасян** кьатышхандыла. Аны «Россей» онгланы кьыралды» организацианы келе-

чиси **Антон Сериков** бардыргьанды. Аны аллында уа Казбек Коков, журналистлени сорууларына жууапла бере, кадр конкурсла, быллай окьутуула республикага артыкьда магьаналы болгьанларын чертгенди. «Биз ёсюп келген тёлуге фахмуларын, билимлерин, чемерликлерин ачыкьларга, кеслерине жашауда тийишли жер табарга онгла кьууарга керекбиз. Бу семинар а анга себеплик этерикди. Окьуну тюрлю-тюрлю сфералада экспертиле, МГИМО-ну, башха белгиле вузалы профессорлары бардырыкьдыла. Ала республиканы айнытыуу жол-

ларын ачыкьларга болушурукьларына ышанама», дегенди ол. Ызы бла окьутууга кьатышханла бла тьобешуу башлангьанды. Казбек Коков жаш адамланы алгьышлай, экспертлени билимлерине, сынауларына юйренирге чакьыргьанды. «Бююнлюкьде кьыралны, республиканы аллында уллу борчла салынганларын барыбыз да билебиз. Бек алга кьыралны башчысыны май указларында белгиленген ёлчемлене тамамларга керекбиз. Аланы уа барыбыз да бирге кьадалы ишлесек толтураллыкьбыз», дегенди ол.

Ахыры 2-чи бетдеди.

Къабарты-Малкъар Республиканы Парламентини алтынчы чакьырылыууна депутатла айырыу

2019 жыл 8 сентябрь

Къабарты-Малкъар Республиканы Парламентини депутатларыны Къабарты-Малкъар Республиканы Башчысын айырыу ючюн кьол кётюрюулер бардырылыкь кюнню юсюнден Къабарты-Малкъар Республиканы Парламентини БЕГИМИ

Къабарты-Малкъар Республиканы Конституциясыны 79-чу статьясыны 1-чи кесегинин, «Къабарты-Малкъар Республиканы Парламентини депутатларыны Къабарты-Малкъар Республиканы Башчысын айырыу ючюн кьол кётюрюулерни нызамыны юсюнден» Къабарты-Малкъар Республиканы 2014 жылда 23 апрельде чыгарыл-

гьан 19-РЗ номерли Законун толтуруу муратда Къабарты-Малкъар Республиканы Парламентини депутатларыны Къабарты-Малкъар Республиканы Башчысын айырыу ючюн кьол кётюрюулерин 2019 жылда 3 октябрьде бардырырга.

Къабарты-Малкъар Республиканы Парламентини Председатели **Т.ЕГОРОВА**

Нальчик шахар, 2019 жыл 4 июль, №1098-П-П

ПАРЛАМЕНТ

Депутатла тындыргьан жумушларыны эсеплерин чыгьаргьандыла, кьоз арты сессиягьа предложенияларын хазырлагьандыла

КъМР-ни Парламентини 5-чи чакьырылыууну ахыр жыйылыуунда депутатла быйылны биринчи кварталында республикалы бюджет кьалай толтурулгьанын сюзгендиле, КъМР-ни Административ бузукьлыкьланы юсюнден кодексине тюзетиуле кийиргендиле эмда федерал законланы проектлерине кеслерини эсгertiулерин этгендиле. Кенгешни спикер **Татьяна Егорова** бардыргьанды. Аны ишине РФ-ни Федерация Советинде КъМР-ни законла чыгьаруучу органыны келечиси **Улбашланы Мухарбий**, федерал инспектор **Евгений Ткачев**, КъМР-ни Башчысыны Парламентде эм сюд органла келечиси **Мадина Дышекова**, Адамны эркинликлери жаны бла уполномоченный **Зумакулланы Борис**, КъМР-ни Конституция судюно таматасы **Геляхланы Абдуллах**, Жмауат палатаны башчысы **Хазратали Бердов** эм башхала кьатышхандыла.

Повесткагьа кечерден алга уа Татьяна Егорова Парламентини Аграр политика, экология, табийгьатны хайырлануу эм жер халла жаны бла комитетини башчысы **Мокьаланы Кемал** агропромышленный комплексни айнытыууга салгьан кьыйыны ючюн РФ-ни Федерал Жыйылыууну Федерация Советини Аграр соруула жаны бла комитетини башчысыны Ырызлыгына тийиш-

ли болгьанын айтып, аны бергенди. Биринчиден, депутатла КъМР-ни Башчысын айырыуу кюнюн белгилегендиле. Законодательство, кьырал кьуурулуш эм жер-жерли самоуправление жаны бла комитетини башчысы **Борис Мальбахов** айтханыча, КъМР-ни Конституциясыны 79-чу статьясыны 1-чи кесегине эмда «КъМР-ни Башчысын КъМР-ни депутатлары айырыуу нызамыны юсюнден» республикалы законга тийишлиликде, республиканы оночусун депутатла сайларкьдыла. Кьол кётюрюу 3 октябрьде бардырылыкьды.

Депутат **Светлана Азикованы** полномочиялары болжалдан алга

тохтатылгьандыла. Регламент, депутат этика эм Парламентини ишин кьууруу жаны бла комитетни башчысы **Кансаланы Еленаны** айтханына кёре, андан заявление келгенди.

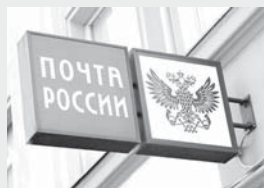
«**Право** бузукьлыкьланы сферасында ишни бир нызамгьа келтириуно юсюнден» республикалы закон экинчи окьулууда кьабыл керолгенди. Законлукь эм право нызам жаны бла комитетни башчысы **Михаил Кривик** ангылатханыча, законопроект право бузукьлыкьланы профилактикасы жаны бла праволуу базаны игилендириу мурат бла хазырлангьанды.

Ахыры 2-чи бетдеди.

Жазылуу-2019

Энтта амал барды

Сиз бир тюрлю сылтаула бла «Заманнга» жазылалмай кьалгьан эсегиз, ишни тюзетирге онг барды. Июльну 26-сына дери, почтагьа барып, ана тилибизде чыкьгьан газетге жазылсагьызы, аны 1-чи августдан алып башларкьысыз.

Жазылыууну беш айгьа багьасы-580 сом 25 капекди.

Бизни индексибиз - 51532

«Жангы бийикликте» хорлаганла бла окьутуу программа тамамланады

Ахыры. Аллы 1-чи бетдеди.

Сергей Стариков а кыралда жаш адамлагга башламчылыкларын жашауда бардырыгга онгла, амалла кыралганларын белгилегенди. Аладан бирлерин а «Россей – онгланы кыралды» организацианы сайтында табаргга боллукьду. Ол жаш адамланы уллу муратла салыргга, жетишмил болургга, айныргга чакырганды.

Грат Бабасян кеси да Кыралгга башчылык этууну баш школун бошаганды. Ол байламлыкка кыралгга, магьаналы проектлени жашауда бардырганда бирге ишлерге кереклисини юсюнден айтханды.

«Лидерство эм регионну айнытыу» деген билим беруу программаны чеклеринде уа, Антон Сериков ангылатханыча, семинарла, мастер-классла бардырыладыла. Окьутууну кезиунде энчи эс Кавказны болумуна, аны субъектлерин айнытыуну онгланын ачыкьлауу бурулукьду. «Сизни бла регионну тинтиу бла кюрешген алимле ишлерикдиде, ол санда МГИМО-ну, федерал вузланы профессорлары да. Ахырында уа кыраумлагга юлешинип, проектле жарашдырылгысыз эмда аланы кыраууларгга керекисиз», дегенди ол.

Биринчи проектни уа жаш лидерле алайда окьуна тамамлагандыла. Ала кыраумлагга юлешинип, республикада ту-

ризмни, гитче эм орталыкь бизнесни, эл мюлкню, демографияны, экологияны айнытыуда чырмауланы ачыкьлап, аланы кетериуге кез кыраумларын айтхандыла. Дагыда жаш адамла республикадан нек кетгенлерини, ала тууган журтларында кыралгга онгла берилерге кереклисини юслеринден оюмларын да белгиле этгендиле.

Программаны экинчи бөлүмю уа РАНХиГУ вузда бардырыллыкды. Окьуучула бла алимле бирге федерал министрстволаны бла ведомстволаны башчылары, белгиле бизнесменле ишлерикдиде.

ТИКАЛАНЫ Фатима.

Депутатла тындыргган жумушларыны эселлерин чыгаргандыла, кюз арты сессиягга предложенияларын хазырлаггандыла

Ахыры. Аллы 1-чи бетдеди.

Бюгюнлюкде бу иш «КыМР-де право бузукьлукьланы профилактасканы системасын юсюнден» эмда «КыМР-де акьылбалыкь болмагганланы арасында ата-аналары кырамай кыойгганланы эм аманлыкьланы профилактасканы юсюнден» республикалы законланы чеклеринде бардырылады. «Болсада алада белгиленген болумла федерал законланы кыайтардыла. Алай бла республика кесине федерал жууаплыкьланы алганды. Бу кемчиликни кетерип мурат бла белгиленген республикалы законла кючлерин тас этгенге саналадыла», дегенди Кривко.

Административ бузукьлукьланы юсюнден кодексине турлениулени да парламентарийле тюзге санагандыла. Анда сёз федерал эм регион полномочияланы юлешуно юсюнден барады. Михаил Кривкону айтханына кёре, РФ-ни Баш сюдио кыралны субъекти кеси закон жарашдырып, федерал законда белгиленген низамны, жорукьну бузганын административ жууалгга тартыргга эркин болмагганын тохташдырганды. Аны бла байламлы кодексин бир-бир статьялары бу жорукьгга келишдирилгендиле.

Республиканы Правительствосу депутатланы кырауларына «Инвестиция проектлени жашауда бардырганда субсидияла беруино юсюнден» законгга тюзетиулени бергенди. Экономиканы айнытыу министр **Рахайланы Борисни** айтханына кёре, субсидияланы юлешуно жангы низамы тохташдырылгганда, республикалы праволу актланы бир-бир болумлары анга чойре келгенлери ачыкьланганды. Проект аланы кетериуге бурулгду.

«**Федерал** бюджеттен КыМР-ни баш финанс документини дефицитин азайтыргга бюджет кредит беруино юсюнден Келишимге кыошакь келшимини юсюнден» законпроект эки окьулууда кыабыл этилгенди. Финанс министрени кыулугун толтурган **Елена Лисунну** айтханына кёре, анда республика бойнуна алгган борчланы толтурмаса

жууаплыкьны юсюнден барады сёз.

Борчул халда медицина страхованияны жер-жерли бөлүмюню 2019 жылны бюджетине да кийирилгендиле турлениуле. Ол санда айдала 8,6 миллион сомгга кёбейтилип, 9,173 миллиард сомгга жетгендиле. Аны бла бирге республика былыр кыратмай кыойгган 264 миллион сом да кыайтарылганды, башха турлениуле да этилгендиле. Алай бла бюджет 272,5 миллион сом дефицит бла кыраулганды.

Депутатла быйылны биринчи кварталында республиканы баш финанс документи кылай толтурулгганын да сюзгендиле. Елена Лисунну айтханына кёре, аны айдалары 6 миллиард 628 миллион сомдан аслам болгандыла, ол а жылны планыны 19,4 процентиди. Аны бла бирге налог эм андан тышында фондладан тышген ахчаны ёлчери 2 миллиард 603 миллион сомгга жетгендиле, ол а жылны планыны 22,8 проценти тенглиди.

Кыоранчла 5 миллиард 740 миллион сомдан артыкьдыла (план кёрюмдюле 16,7 процентге толтурулгганды). Алай бла жылны биринчи кварталында бюджет 887,8 миллион сом дефицит бла кыраулганды.

КыМР-ни кырал борчун тёлуге жылны алында 60 миллиондан аслам бёлюннгенди. Аны ёлчери уа быйылны 1 апрелини шартларына кёре, 9 миллиард 490 миллион сом болганды (январьда – 10,3 миллиард). «Алай бла жылны биринчи юч айында айдаланы кёбейтиу, борчуну азайтыу жангы бла жетишимле бардыла. Ала жылны жарымында да сакьланадыла.

Ал шартлагга кёре, алты айны ичинде бюджетни айдалары 108,6 процент тенгли болгандыла. Аны бла бирге уа кырал борчуну азайтыу жангы бла мадарла да тамамланадыла, ол 8,6 миллиард боллугуу белгиленеди», дегенди Елена Лисун.

Депутатла РФ-ни Кырал Думасына законодателъный башламчылыкьны да хазырлаггандыла. Дагыда бир-бир Федерал законлагга кёргоз-

тулген тюзетиулеге кеслерини эсгертиулени да этгендиле.

Парламентни 5-чи чакырылыууну ахырггы жыйылыуунда РФ-ни Федерация Советинде КыМР-ни законла чыгаруучу органны келечиси Улбашланы Мухарбий тамамлаган ишине эселлерин чыгарганды. Андан сора спикер Татьяна Егорова Парламент беш жылны ичинде толтургган жумушланы юслеринден тынгылы доклад этгенди. Аланы юслеринден отчётла газетни келир номерлеринде басламанырыкьдыла.

Ахырында Татьяна Егорова депутатланы беш жылны ичинде бирге хайрылы ишленгенлери ючюн ыразылыгын айтханды. «Энчи уа фракциялагга ыспас этерге суюме. Хар бирини политика кез кыраумлары, оюмлары башха эселе да, республиканы, аны инсанларыны сейирлерин сакьлауу бла байламлы соруулада уа ангылашынуулукь, келишүүлукь болгандыла. Парламентни юбилейи да бийик даражада белгиленгенди, анга республиканы оюночусу Казбек Коков да уллу багга бергенди», дегенди ол.

Жангы чакырылыууну сайлаууну юсюнден айта, Татьяна Борисовна кюз арты сессиягга предложенияны хазырлангганларын билдиргенди. «Ала ишлерин таза бетден башламаз ючюн этгенбиз аны. Предложенияла уа законла жарашдырыргга эркинликтери болгган субъектледен келгендиле», деп кыошханды ол.

Болсада депутатланы полномочиялары жангы кыраууну биринчи жыйылыуу бардырылгганын сакьланадыла. 5-чи чакырылыууну кыраууну уа сентябрьге дери энта бир кере жыйыллыкьды. Татьяна Борисовна айтханыча, федерал излемлеге тийишлиликде, кюз артына дери пенсиялагга жашау этерге жетерик ахчаны бек аз ёлчемин тохташдырыргга керекди.

Парламентни 5-чи чакырылыууну ахырггы жыйылыуу РФ-ни эм КыМР-ни гимнлерин согууу бла бошалганды.

ТИКАЛАНЫ Фатима.

Эл мюлк

Иги тирлик сабанчыгга бек кыйын табылады

Репортаж

Битимчилик бла кюрешуу бейбай бек ышанчыра аллай уллу айдала келтирген иш болмагганды не заманда да. Бир жыл бай тирлик бла кырауундырыр, башха жыл а жаланда кыоранчладан чыгарча алай болуп да кыралы. Аграрчыла не жангы, кыйымталы онгла бар эселе да, аланы барысын да хайырланыргга кюрешедиле, кыолларындан келгенни этедиле, алай кюнню халине уа амал жокьду.

Бу кюнледе республиканы ёзен районларыны талай элинде кюзлюккени оруу башланганды. Иш кылай барганын кёрейик деп Жангы Малкыар таба тебирегенбиз. Элни администрაციасыны башчысы **Чепкенчиланы Нуритдин** биз-

келгенге санарча алай болгганды, дейдиле бирча Мухасби бла Чепкенчи улу. Аренадатор айтхангга кёре, исиллик май айны жыйырманчыларындан бери сакьланады, бирледе 40 градусха окьуна жууукьлашып. Анда-мында жауган кысыкха жауунла уа жерни, бек болса, бир кырыш теренликке мылы этгендиле. Ол а кюзлюк будайны артыкь онгурмагганына сёз да жокьду.

Аренадатор будай башланы кыол азында уууп, бюртюккеле бек ууакь болгганын кёргозтеди. Ол айтхангга кёре, мирзеуно кырауамны хатасы жокьду, белогу, жабышмакьлыгы уа бютюнда игидиле. Алай кюч алмай, ууакьлай кыалганы ючюн а тартып ун этерге, ёт-

ге жарыкь тубегенди, ишин да кыюуп, элни кыатында сабанлагга элтгенди. Мааладан биринде будайны оруп башлаган **Шамурзаев Мухасби** бла ушакь этгенбиз.

Ол, Жангы Малкыарны ушакьгга бармай юч жаны гектар чакьлы жерни ортакьгга алып, анда кырамашып башлаганлы бир немча жыл болады. Айтханыча, былыр да анда кюзлюк будай сепгенди. Аны заранлы кюрткымуурсхаладан бла ханслардан сакьлар ючюн кыолдан келгенни аймагганды: семиртигичлени, химия препаратланы кереклисича сакьланды. Алай, жарысууга, тирлиг а кырауундырырча болмагганды.

Аны сылтауун Мухасби озгган кышда кыар хазна жаумагганында кёргенди биринчиден. Билмегенде да болурла, алай кюзлюккени битимчилиги асламысында анга кёре болады; кыар будайны сууукьладан кырауулайды, эрип башласа уа сууу бла жалчытады.

Жаз башы, ызы бла келген жаны биринчи айы да бу тийрелени жауун жаууп кырауундырылггандыла. Аны кыой, кюнню хали кыургакьлыкь

мек бишириуде хайырланыргга да боллукь туюлгду.

Аны себепли жыйылгган будайны мал неча чабакь ашха жиберирге туюшерикди. «Не этериксе, бир да болмаса, олтулукьга, аренда, налог тёлуге этген эмда башха кыоранчларымы окьуна кыайтарыргга керекди да», - деп башын чайкыайды сабанчы.

Биз ушакь этген кысыкха кезиуде арлакьда комбайн кызауатда ишлей эди. Ол бу жерни юч-тёрт кюнню ичинде оруп чыгарыкьды. Аренадатор тергенгенге кёре, бир гектардан 8-10 центнер будай жыйыллыкьды. Кюнню хали иги болса эди уа – ол кырык центнерге окьуна женгил жетерик эди.

Кыалай-алай болса да, Мухасби Шамурзаев туюнголмейди, - «бир кюн болмаса да бир кюн болур, бош турургга заман жокьду», - деп тамблаггы кюннге ышанггылы кыарады. Шёндоюгу кыоранчларыны юсюнден а: «...кырал да бир зат бла болушуп азайтыр эсе уа», деп белгилегенди.

УЛБАШЛАНЫ Мурат.
Суратла авторнудула.

8 июль – Юйорню, суймекликни эм тюз ниетлиликни күню

«Хурметлилик, бир бирге болушуу, ышаныу болмагъан жерде насып да хазна кёрюнмез»

Байдаланы Умар бла Рита эки жаш ёсдюргендиге. Руслан «Гидромет» заводда ишлейди, Шахым а Москвада Шукрин атлы театр училищеде окуйду. Бу ариу юйор Терс-Кьолда жашайды, юй башчы канат жолда отуз жыл ишлейди, бийчеси уа элни школунда орус тили бла литератураны устазы болганлыгы жыйырма бла тогуз жыл толганды. Биз аны бла тюбешип, юйорню эм ишини юслеринден ушакъ этгенбиз.

- Сиз къадагъа ийнанамысыз?

- Толусунлай. Боллукъ затдан къачаргъа, бугъаргъа онг жокъду. Мен аны Шахымны юсюнде да сынагъанма. Ол малкъар къауум бла Москвагъа окъургъа баргъаны жашха, бизге да билмей турганлай болган затды: обявленияны кёрюп, экзаменлени жетишимли ётоп, окъуугъа кирип къалганды.

Малкъар тилде тамсилни кёлден иги окъуялгъанына сейир окъуна этген эдим, нек дегенде ол ана тилни терен билгенча кёрюнмей эди манга. Бир-бирде къадад къайры элтиригин билмейсе. Быйыл экинчи курсну бошагъанды, бу даражалыгъа юйорню студенти болургъа Жангоразланы Мажит болушханды, сау болсун, бююн-бюгече да ол Москвада студиябызгъа эс бурганлай турады.

Умар бла къадад сизни Терс-Кьолда тюбешдиргенди. Сиз мындамы ишлеп башлагъан эдигиз?

- Угъай, мен Элбрусда сабий садда ишлеучо эдим. Мектепни директору Залийханланы Лейла Таусолтановна уа ары сабийлерин жюрютгенди. Мени школуна чакъыргъанында, арсарлы болгъан эдим, не десенг да, кесинги элингде, таныгъан адамларынг бла ишлеген тынч сунама. Не болса да, Терс-Кьолгъа кёчме, ол тюз оную болгъанын заман кёртюзюню, артад бир кере да чогуож болмагъанма.

Ачыкъ айтайым: назмуланы сизни окъуучуларыгъызча уста окъугъанга тюбемегенме.

- Сау болуугъуз. Орус тилни эм литератураны школчула иги биледиле, анга ЕГЭ да шагъатлыкъ этеди. Алай малкъар тилни ахырысы бла да билмегенле кёлдоле.

Элде ана тиллерин билмеген – ол не хапарды? Юйлеринде ата-анала жаланда орусчамы сёлеше болурла?

- Кёл ата-аналаны балалары бла сёлеширге заманлары жокъду. Кафедре онеки сагъат ишлеп келген ана юйюнде сёзд айталмайды, асыры арыгъанды.

кёл кере къайтарам. - Таулула уллугъа-гичеге да намыс этген халкъдыла, жюрек халаллыкълары, ачыкълыкълары, таза ниетлери бла атларын айтыргъандыла. Элде турист, жолуочу болсун, таулудан аш-суу тилесе, табарыгъына сёзд да жокъду.

Бир-бир атала, иш излей, башха жерлеге кетедиле. Сабийле шёндю асламысында садлада, школлада ёседиле дерге боллукъду, кёл заманларын интернетде да ётдюредиле, аны хатасындан ана тиллерин билмейдиле. Алгъын алай тойол эди.

Минги тауну тийресинде къурулуш башлангъанда, битеу къыралыбыздан келген эдиле специлистле, 1971 жылда ишчилени беш къатлы юйюнде биз фатарла алгъан эдик. Арбазда таулу, абхазлы, къабартлы, орус, белорус, украинлы, эбизе сабийле ойнай эдиле, алай юйде хар бирибиз ана тилибизде сёлешгенбиз.

Биз биле эдик ёз тилибизни. Энди уа болум тюрленгенди. Шёндю миллет культураны кёл проблемалары юйор бла байламдыла, аны жашауу уа къыралы экономикасы бла. Мени акылыма кёре, ана тил бла жарыулу болумну иги жанына тюрлендирирге алыкъа кеч туююлду. Миллет сезимбиз кюч алса, хар бирибиз ана тилни багъаларгъа юйренсек, ол тийишли жерин аллыкъды жашауубузда.

Миллет культура деген сёлеге сиз не магъана саласыз?

- Мен окъуучуларыма: «Сиз «Балкария» деген жазууу бла кёлек киенликке, патриотла болуп къалмайсыз. Тилигизни билсегиз, адамны жолун кесмегиз, хар адамгъа да, динине, миллетине къарамай, хурмет этерге юйренсегиз, ма ол заманда таулула боллукъсуз», - деп,

Огъурлулукъ – ол иги шартды.

Юйорде башчы ким болургъа керекди?

- Сёзсюз, ата. Бютюнда жашла ёсген юйорде. Манга юйор жашауу жаны бла юлго таматаларымдыла. Атам Алчагырланы Юсюп Элбрус элден жетижыллыгында кёчюрюлгенди. Къазахстандан къайтхандан сора тогузунчу къурулуш управленде урунганды. Минги тауну тийресинде башхала бла бирге турист базала, къонакъ юйле ишлегенди. Кёл грамотала, майдалла эм Уруну махтаулыкъну ючюнчо даражалы ордени бла саугъаланганды.

Атам иш кёллю болгъанындан сора да, бек батыр адамды, 2013 жылда айыу бла тюбеп, сермешгенди эм сау къалганды. Анабыз Анахайланы Ханифа Лашкута элденди, биз аны айтханын жерге салмай этгенбиз. Сабийлик жылларыбыз бек жарыкъ эдиле, эгечим Земфирла, къарындашым Магомед, мен китапла окъургъа сюе эдик, билмге не заманда да итингенлей тургъанбыз.

Рита Юсюповна, «юйор» деген сёзюню ишчи коллектив бла байларгъа боллукъмуду?

- Жашауубузу аслам заманы иште озады. Мен урунган коллектив кертиси бла да бир юйюрча жашайды. Хау, даушала боладыла, ала болургъа керекдиле, алай къууанчада, бушууда да биз бирбизге билеклик этебиз. Мен коллегаларыма бек ыразыма. Жашаумда къыйын кезиу болгъанды: къарындашым

Магомед тенглери бла машина алыргъа чыкъгъандыла да жолгъа Нальчик таба, артха уа къайтмагъандыла. Ала законнга сыйынган, таза адамла эдиле, полициягъа эсепде бир заманда да болмагъандыла. Баям, кеслери бла бирге ахчалары болгъанын аманлыкъчыла биллип, зарланып, жашланы жашауу жолларын кесген болурла.

Республиканы башчысына, законну сакълагъан структуралагъа да, «Жди меня» бериге да жетген эдик, айхай, тапмадыкъ ызыларын. Окъуучуларын социальный сетельде бу хапарны терк окъуна жайгъан эдиле, кёрген-эшиттен болса деп... болмады. Ол кезиуде иш тенглерим, битеу мен окъутхана, мени таныгъанла, элим, Элбрус районда жашагъанла, битеу да республикада жууукъла-тенгле жарыгъан эдиле къыйынлыгыбызгъа. Сау болсунла.

Юйор деген сёзге жалаңда кесинги юйорюнг угъай, дагъыда кёл адамла киредиле. Сени бла байламлы адамла. Жюрегингде жашагъан адамла. Бююнлюкде бизни жарабызны ачыгъанын бир кесек селейтген неди десегиз, ол Магомедни юч сабийидиле. Алагъа Аллах узакъ ёмор берсин.

Сиз кесигизни устазларыгъызны юслеринден айтсагъыз эди.

- Школну бошагъанлыкъгъа, насийхатчыларын бир инсан да унутмайды. Мени биринчи устазым Тилланы Сагидла Жуммакуевна биринчи классны бошагъаныбызда: «Рита, уллу болсанг, ким боллукъса?» - дейди да, мен а арсарсыз: «Устаз», - деп жууаплагъан эдим. Римма Амихановна Бейтуганова бизге Анна Ахматованы, Марина Цветаеваны, Франсуаза Саганны окъуучу эди, физикадан окъутхан Хаджиланы Люля Шамилевна уа задачаланы этерден алгъа назмула айтыучусу эсимдеди. Бизни ишибизде эригиулю болургъа жарамайды. Юйорде да алгады, ата-ана сабийге сейирлик адамла болургъа керекдиле, огурлула, иш кёллюле.

Юйорде бек магъаналы зат неди?

- Хурметлилик, кертчилик, болушлыкъ этиу, толусунлай ышаныу. Адамлыкъ болмагъан жерде насып да жокъду.

Ушакъны **БАЙСЫЛАНЫ Марзият** бардыргъанды.

ЖКХ

Багъаланы тюрленгенлери – контрольда

Жайны ахырына дери регионлада жашау журт-коммунал жумушла ючюн тарифлени эмда ала къалай тюрленгенлерин белгили этген интерактив карта къуруллыкъды. Бу ишни башламчысы «Единая Россия», деп билдиргенди бизге партияны пресс-службасындан.

Проектни авторлары айтханыла, шартланы къыралны инсанлары белгили этерикдиле. Ызы бла уа ала РФ-ни Къурулуш министрствосуна эмда Монополиялагъа къажау федерал службагъа берилдикдиле.

«Билимми потребительни школу» партия проектини жашауда бардыргъа жууаплы **Алексей Козлов** карта къыралны инсанларыны эркиликлерин сакълар мурат бла хазырланганын чертгенди. «Адамларыбызны алдаргъа къоярыкъ туюлюбюз. Битеу тюрленуле законланы чеклеринде этилирге керекдиле.

Алай кеслерине файда тюшюрюрге умут этгенле уа тийишли жууап аллыкъдыла. Жашау журт-коммунал сферада багъала къалай тюрленгенлерин тинтип турур мурат бла энчи карта къуруллыкъды. Анда уа тарифле къайда эм къаллай бирге ёсгенлерин басмаланырыкъды.

Шартла хал тюрленгенди бла бирге алышынырыкъдыла. Регионда тарифле ёлчемден уллу болса уа, аны сылтауларын тинтирик-биз. «Единая Россияны» «Билимми потребительни школу» проектини келечилерин бу ишге къатышыргъа чакъырабыз», - дегенди Козлов.

Аны айтханына кёре, ЖКХ ючюн багъала инфляцияны ёлчеминден уллу болмазгъа керекдиле. «Индекс жалаңда Правительство бла келишим этилген кезиуде ёсрге боллукъду. Бу кезиуде уа жеринде власть органла адамлагъа аны сылтауларын ангълатыргъа борчулдула. Аны бла бирге регионда болгъан льготаланы, ала кимге берилгенлерини юслеринден да айтыргъа керекдиле», - деп къошханды ол.

Биринчи июльдан тарифле 2,4 процентге кёбейтилгенди. Быйыл багъаланы ёсдюрюу эки бёлюмге юлешинип бардырылгъанын айтырчады. «Правительство тарифле къалай кёбейтилгенлерин контрольда тутар мурат бла энчи бегимни къабыл кёргенди. «Билимми потребительни школу» уа тарифле къалай тюрленгенлерин дайым да созгенлей турады. Бу ишге уа жамауат советлени, школну келечилерин да къошханбыз», - дегенди Алексей Козлов сёзюню ахырында.

Басмагъа **ТИКАЛАНЫ Фатима** хазырлагъанды.

Белгилеу

Махтаулу ыннагъа – жылы алгъышлаула

Огъары Жемталадан Цийкъанланы Халиматха, Окъубну къызына, 105 жыл толганды. Аны туугъан күню бла РФ-ни Президенти **Владимир Путин** бла КъМР-ни Башчысыны къулулгун болжаллы халда толтургъан **Казбек Кокков** алгъышлагъандыла. Анга жиберген письмоларында ала огъурлу ыннагъа саулулукъ, монглукъ, ырахат жашау да тежегенди. Черек районну жер-жерли администрациясыны башчысы **Муртазланы Борисден** а юбиляр саугъа да алгъанды.

Цийкъанланы Халиматны къадады кёл башха таулу тишируланыча болганды. Ол сюргюнню къыйын жылларын да ачыкъ, жалангачлыкъ да сынагъанды, Орта Азияны сабанларында ишлегенди, чогуондор ёсдюргенди. Эл мюлк битимледен бай тирлик алыгъа уллу къыйын салгъаны ючюн Урунууны Къызыл Байрагъаны ордени бла да саугъаланганды. Жигер тишируу 4 сабий ёсдюргенди, хар бирине да бийик билим алдырханды, бююнлюкде

уа туудукъларыны бла аладан туугъанланы араларында жашау этеди.

Халимат Якубовна аны даражалы онуючула тергенелери, алгъыш сёзле айтханылары

ючюн да жюрек ыразылыгъын билдиргенди, алагъа, саулай республиканы адамларына да мамырлыкъда, келишуулукде жашау этиуню тежегенди.

- Мусса Маскутович, сабийлигиз уруш эмда кечгончолок заманга тошген төлөндүз. Къалай озгандыла ол жылларыгыз?

- Улуу юйор болганбыз. Атабыз, анабыз, сегиз сабий. Апабыз, геллябыз да бизни бла тургандыла. Кенделенде жашаганбыз.

Атам бек къарылуу адам эди. Аны кенг мюйюзлю ёгюзлери, арбасы да кёзюмю аллындадыла. Ол Къуранны да иги билгенди. Энейланы Алий эфендиден окъуганды. Мени да юйретирге суйгенинде: «Манга жарарык туйюлю, мен пионерме», - дегенме. Шёндю уа сокъуранаме. Арап тилни билсем, илму ишме да иги эди. Биз Европа деп турганлыккъа, культура арап къыралладан чыккъанды.

Анабыз Мадинахан Хуртуладан эди. Къолдан уста болганды. «Зингер» машинасы бла не керегибизни да тынгылы этгенди. Андан сора уа, ол къобузну суйгенди. Нальчикде Малкаружъланы юйлеринде кеп кере болганын, анда да къобуз согулуп турганын эсгермючю эди. Махмутну музыкага, жырғага суймеклиги, баям, андан келген болур.

Кёчгончолокде Къазахстанда Ровное элге тошгенбиз. Анда жети классны таусушаме. Артад юч жылны уа Джамбулга къюрюгенме.

Атабыздан, анабыздан сора да, бизде тамата къарындашларымы, эгечлерими къыйынларыны уллулугуун айтырга сюеме. Бютонда Магометни. Ол сюрюн жыллада учётчик, бригадир болуп да турганды. Ахмат да шофёр курсланы таусуш, анга кере ишленгенди. Эгечлерибиз Кукуш, Зухура кёчгончолокде дер юйорле къураган эдиле. Назифат да элде колхозда урунганды. Аланы ба-

орус тилни.

Огъарыда урушну, кёчгончолокню юсюнден соргъанса. Элибизде комендантыбыз да оруслу эр киши болганды. Бек иги адам. Аны жашы Виктор бла шухлюкк жюрютгенбиз. Комендант халлалыгы бла кесин суйдорген аллай адам эди. Ол ишлеген кезиуде, ийнаныгыз, халкъыбыз тынчайган эди.

Бир жол Витя школга келмей къалады. Къырал терсиклери болмагъан миллетлеге аллай къыйынлык келтиргенин кёторалмагъан эди комендантыбыз. Аны бу дуниядан ажымлы кетгенине барыбыз да жарсыганбыз. Бу юйорден мен кеп иги затха юйоренгенме деп айталлыкма.

- Сизни төлоно миллетибизни не жаны бла да айнууна къошумчулугу уллуду. Не дерге болукъсуз аны юсюнден?

журналистиканы айнытхандыла. Белгили жазуучубуз Текуланы Жамал да бизни курсда билим алганды. Ол да газетиште кеп заманын бет жарыккы урунганды.

Ахматланы Ибрагим, Толгъурланы Зейтун, Малкъондуланы Азрет къуру «бешлеге» окъугандыла. Кураторубуз а Аппайланы Аскер Макарович эди. Не жаны бла да бизге болушлукк этер ючюн къалмагъанды.

- Сиз эркин тутушуу бла къорешип да турганыгызны, ариу жырлаганыгызны да билемиз. Сайлауугуз тил билимде къалай бла тохташханды?

- Бир тасхамы айтсам, эм алгъу тарых бёлюмге суйген эдим кирирге. Болсада, билемисиз, къадар барган жолум бла элтегенине уа ыразыма. Биз жашлыгыбызда, кертиди, уллу умутла да

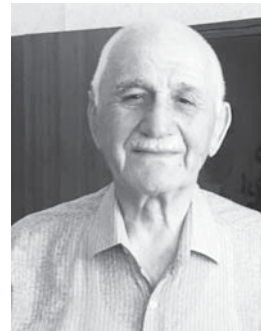
Сюелгенле: Бёзоланы Хызыр, Залийханланы Жанакъайыт, Бёзоланы Ахья, Эфендиланы Салих. Олтургана: Жапуланы Алий, Текуланы Мусса, Черкеланы Тахир, Сотталаны Хажы-Дауут, Азаматланы Камил.

Юбилей

«Мен тукъумларыбызны сёзлюгюн хазырларгъа, ала къалай къуралгъанларын ачыкъларгъа итинеме»

РФ-ни бийик профессионал билим беруиюню ишчиси (2007 ж.) Текуланы Мусса жаш төлоно эм алгъа малкъар ызы бла орус тиллени жашырынлыкларына, энчиликлерине да юйретип келгенин энди 60 жылга жуукълашханды. Биз, аны къолунда окъуганла, преподавателибизни профессионал, адамлыкк ышанлары, жумушакк къылыгы ючюн сюебиз эм багъалайбыз. Быйыл устаныбыз 80-жыллыкк юбилейин белгилейди, аны алгъышлай, мындан ары да саулыкк-есенлик тилейбиз.

Ол беш уллу монографияны авторуду. Студентлеге деп төрт методика пособие жарашдырганды. Эки жоюз чаклы статья басмалагъанды. Илмуланы төрт кандидатын хазырлагъанды. Бюгонлюкде да КъМКЪУ-ну орус тил эмда битеулю тил билим кафедрасында ишлейди. Мында уа ол ассистентден башлап филология илмуланы доктору, профессор даражага дер ийгенди. Биз, анга тубеп, ишини, жашауға кёз къарамыны юсюнден да ушакк этгенбиз.

юлюш къошхандыла.

1969 жылда Москвада СССР-ни Илмула академиясыны тил билим институтунда аспирантурага киргенимде, Бёзо улу ол кезиуде сагъынылган академияны битеулю тил билим кафедрасына башчылыкк этгенди.

- Бюгонлюкде, илму ишигизни айтсак, не бла къорешесиз?

- Малкъар, къарачай тукъумланы сёзлюгюн жарашдыргырга сюеме. Аны ючюн деп материал жия турама. Аланы этимологияларына (къалай къуралгъанларына), келечилери къайда

Юй бийчеси Эмма, къызлары Зара бла Мадина.

жашагъанларына, къаллай бир болгъанларына, белгили адамларына дегенча, эс бурургъа излейме.

- Алим адамныча, сизни не зат жарыстады?

- Илмугъа келирге суйген жаш адамланы азлыгы. Ала ырысхыга алданы къаладыла. Ол - биркюнлюк, окъуу - билим а ёмюрлюк болгъанына тошонналмайдыла.

Халкъ айныр ючюн, аны илму-

су да айныргъа, аны бла сююп къорешген адамлары болурга керекдиле. Академиклерибиз Энейланы Тимур бла Залийханланы Михаил бла къалай ёхтемлемегин? Бизни адам саныбыз аз болгъанлыккъа, ма аллайларыбыздыла миллетибизни ёсююне себеплик этгенле.

- Жашауу нени багъалайсыз?

- Юйорюмден, ишимден тышнда алып айтсам, мен шухлюккуну бек сюеме. Адам айтхан сезюне ие болганлай, кертичлей къалыргъа борчлуду. Ётюрюк, тилчилик - ала жашауу огъурузландыргъан, инсанны уа учуздандырган затладыла. Аладан кери болайык.

Ийнаныгыз, кесинг бирсилеге не къадар иги болсанг, ол ахшылыккынг тас болукк туйюлдо. Тенглерими ышанулары манга неден да багъалды. Ол, къюрегиме хычыуун тийип, кёлюмю кётореди.

- Кесигизни насыплыгъа санаймысыз?

- Санайма. Адамны иги юйору, суйген иши, шухълары, бетин жерге къаратмагъан сабийлери, туудуклары болса, анга урунган жеринде хурмет да берселе - ол насыпды.

Дюгерли къыз Эмма Гаппаева бла эки сабий ёсдоргенбиз. Бирге жашагъанлы энди 60 жылга жуукълашханды. Зара университетни инглиз тил бёлюмюн таусхан эди, шёндю солудады. Мадина уа белгили врачды.

Туудукла да экидиле. Тимур Москвада банкда ишлейди. Алан да быйыл анда юристле хазырлагъан институтну таусуш къайт-

Атасы, къарындашлары эм бирси жуурамынла.

рысын да айта келгеним, Махмут, Рая, сора мен алгъанбыз билим. Таматарларыбыз бийик окъуу юйлене таусмагъанлыккъа, юйорде гитчелеге билеклик этгендиле. Кеслери да ишлеген жерлеринде бет жарыккы болгъандыла.

- Орус тилге суймеклиги а сизге кимден келгенди?

- Билемисиз, биринчи классха баргъанымда, орусча жуукк да билмегенме. Эгечимден тугъан Къудайланы Володя элтен эди школга да. Жолда уа: «Сколько тебе лет деп сорсала, семь дерсе», - деп, къайтарып-къайтарып юйретип баргъанды.

Биз жюрюген мектепде оруслула аслам эдиле. Анда Надежда Фёдоровна Попович, дагыда Спиранская деген тукъуму бла устанла бар эдиле. Жарсыгъа, экинчибин атын унутханма. Ма бу тиширьюла суйдоргендиле манга

- Ол тюздю. Къазахстанда университетни юсюнден хапар жайылган эди. Бери Нальчикке Юсюпланы Омар бла 1957 жылда келгенбиз. Ол айтханды манга да окъууну юсюнден. Вузга да бирге кирип, бир курсда окъугъанбыз. Омар артада газетибизде кеп жылланы ишлеп турганды. Ол дуниясы жарыкк болсун.

Бизни курсубузда - кёчгончолокден сора окъуугъа биринчиле болуп кирген къауумда - 36 студент болгъанбыз. Аладан алтысы къызла. Барыбыз да бирча иги окъугъанбыз. Ким биледи, анча жылдан бери билим алыргъа талпынлы, термиллип тургъанданы болур эди.

Илмуланы докторлары, профессорла бешуелен болгъанбыз - Ахматланы Ибрагим, Толгъурланы Зейтун, Малкъондуланы Азрет, Мусукаланы Борис эм мен. Теммоланы Мухаддинни бла Махийланы Аминини кесигиз билесиз. Ала, «Заманда» кеп жылланы ишлеп,

этебиз, алай а адам жашау ол кезиуде берген амалла, болумла бла да хайырланса, тюз болур дейме.

Спортну юсюнден айтсам, Тбилисиде физкультура институтну да бошаганма. Эркин тутушудан спортну мастерине кандидатма. Жарауладан биринде бутуму ачытып, артада кесим суйгенча къорешалмай къалганма.

Жырларга уа тенглерим бла бирге сюеме. Ала: «Сахнаны нек сайламагъанса?» - деп да соручудула. Баям, мени жолум башха болур эди. Илму бла къореше, халкъыма бир хайыр келтиралгъан эсем а - насыплыма.

Къадарымда кеп иги адамгъа тубегенме. Аланы барысын да санаялмам, алай кандидат диссертациямы илму башчысы, академик Борис Сёреберенникова, аны юйдегиси Нинель Гаджиеваны, Бёзоланы Ахьяны сагъынмай болмайма. Илмуну жолуна тохташыуума ала аслам

Ушаккны МОКЪАЛАНЫ Зухура бардырганды.

СЫЙЫН КЁРЮУ

Усталыгына, газетине да кертичиликни юлгыюсю

Нартанны сыйлы инсаны, урун эмда урунуу ветераны, журналистикадан республикалы эришуледе хорлаган **Задин Маремовну** тууган кюнюно аллында КЪМР-ни Журналисттерини союзу аны бла тубешиу кыраганды. Ол СМИ-леде ишлеп келгенли быйыл 60 жыл толганын да белгилерге тийишлиди.

Сагъынылган союзу председатели **Шауаланы Разият** кесини алгышлауунда аны жаш тёлуге патриотизмини юлгыюсю болганын чертгенди. Регионда журналистика аллай иш кёллюлени хайырындан айныганын айтханды.

«Заман» газетни баш редактору **Атталаны Жамал** да анча жылны СМИ-де урунган уллу жетишим болганын

чертгенди. Аллаи адамны кеп жылланы ичинде таныгы-анына, билгенине ёхтемленнгенин айтханды. «Адыгэ псалъэ» газетни баш редактору оунбасары **Заурбек Жилиясов** а, иги журналист адамлага хайыр келтирген болганын белгилеп, кьонакны ол сатырдагыланы арасында болганына ийнандырганды.

«Горянка» газетни таматасы **Зарина Канукова**, сагъынылган изданины жуаппал секретары **Фатима Карацукова**, «Нюр» журналны баш редактору **Сабанчыланы Арипа** Задин Матановични кесини усталыгына, ана тилине сыймеклиги анга бютюн кёлленип ишлерге себеплик этгенин айтып, ол, профессионал болганындан сора да, халал, кыйгырыулу адам

болганын, республикада журналистге жол юйретгенин билдиргендиде.

Ол, белгилегенибизча, журналистикада 60 жыл урунуп келеди. Аны сөйир очерклер-

ри, репортажлары, зарисовкалары, жютю критикалы материаллары жаланда Чегем районда жашаганлага угъай, битеу да республикага белгиледи. «Голос Чегема» газетге ол жыйырма бла бир жылны таматалык этгенди. Солууга чыккыганлыкыга, юйде олтуруп кыаламаганды. Бюгюнлюкде да анда ишлеп турады. Аны материаллары жаланда регион журналлада, газетледе угъай, ара изданиялада да басмалангандыла.

Тубешиуде **Шауаланы Разият**, кьонакны союзу келечилерини атындан алгышлап, анга грамота эмда башха саугъала бергенди.

БАЙТУУГАНЛАНЫ
Исмайыл.

ЖАНГЫ КИТАП

Авторну тюз кеси бла сабыр, жашырынсыз ушакъ бардырганча

Бу кюнледе басмадан назмучу **Гайыланы Тамушну** жашы Махтини «Ауазла» деген аты бла жангы назмула эм поэмала китабы чыккыганды. Устаз, белгилли журналист окуучулага кесин терен сезимли лирика танытханлы иги кесек заман озганды. Аны «Жерни ауанасы», «Бюгюн» деген назму эм поэма жыйымдыклары окуучулага аламат лирика саугъа болгандыла.

Махти 1939 жылда Хасанияда тууганды. Атасы Тамуш Ата журт урушда жоюлганды. Сюрюнде ол Къыргызстанда Наукат районнга тюшгенди. Ата журтха кыайтхандан сора КЪМКЪУ-ну орус-малкяр бөлүмюнде окууганды. Хасанияда школда, республикалы радиода, «Заман» газетде да ишлеп турганды.

Махтини жангы китабына иги кесек назму, эки поэма эм поэма кечюрмеси киргендиде. Жылыулу назмуланы окуусанг, авторну кеси бла тубешгенча, аллай бир энчи сезим тууады. Алай болмай да не амал – ол асламында кесини оюмларын, жашауда не ол, не бу болумга кыарамын суратлайды.

Китап «Эллилерим» деген назму бла ачылады. Мында махтау, авторну журтуна атаган бийик сөзю жокъду, алай сыймеклик теренлиги уа ачыкланып турады: барады адам кече ортасында эл орамы бла... халжарда мал тауушла, юйде кыаганакны эмчек эмгени, анасы жукълап турган баласыны башын сылаганы – ма быллай ариу суратла келедиле кёзюне.

Назмуну кыуралууунда да барды энчилик. Аллында келген төрттизиг ахырында аз тюрленип кыайтарылады.

*Эллилерим татлы жукълап,
Барама ара орамны,
Жаланда аяк алышым
Тынчлыгынын беле аламны...*

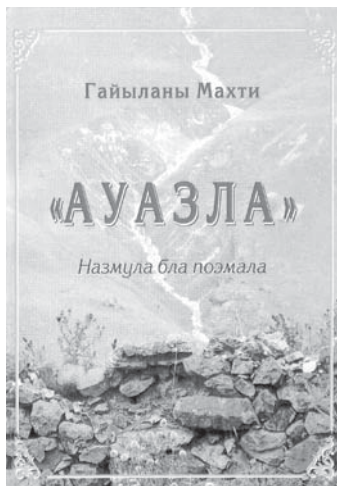
Ахырында тизгинле уа алгышча эшитиледиле:

*Эллилерим татлы жукълап,
Барайым ара орамны,
Жаланда аяк алышым
Тынчлыгынын бөлсюн аламны...*

Мамырылыкны юсюнденди бу назму.

Дагыда бардыла китапта былдай магъаналы айтылуула. Сөз

ючюн, «Сагъышла» деген кыаумда назмула ариу оюмладан, суратлаудан толудула, айтылганы да – жумушакъ тизилип. Анда кече кыарангысында тамакыдан кукук кычырады, Нарт-Уя сыртында кыош эсленеди, чапыракъла адамга салам бергенча шыбырдайдыла. Танг эслене башлаганда уа, жангы умутлага жантау атылады, жангы насып эшклене кыагады, жангы жолоочуланы чакырады жол; кюн чыккыганда уа, ол ай бла тубешгенде, эксини саламларыннан алам кенгереди,

ызы бла акъ кыарлы тауланы чынгыл ауушу дарий кёлек киеди. Суратлау амалланы быллай хайырлана билген, айхай да, керти фахмуну ышанысы.

Уллу Ата журт уруш, аны тёлсюнде кёлленича, поэтни жашауун тюрлендиргени хахъды. Баям, андан кыайтады Махти оюмларын атаасыны аты бла бирге акылында жашап турган кыазауатха. «Темир бёрк» – сабийле жыйган темир сыныкъланы ичинде солдат каска табылады. Анга кыарап, муну ким журютген болур деп, назмуну лирика жигити кеп тюрлю сагъш этеди.

Дагыда бир жюрөк такырылык туудурган, эндиге дери башха назмула мен тубемен жангылык барды Махтини поэзиясында – «Атамы таныганла» деген назмусунда ол

атасыны тенглерини, аны да ёксюз эте, кете барганларын айтады. Ёксюзлени жапсарулары алада болганын ачыккылайды поэт.

Алай назмуланы тизмесине «Узакъ жол» дегени да кыошарга болукъду. Мында бир танышы атасы эртте уруш аулакылада жоюлган жашха, жангы бушууга ажашып, жапсару сөзюн айтады. Лирика жигит а, автор де да кыой, бу адам аны атасыны жангы дууачысы, кыайгы сөзюсю болганыны юсюндөн сагъш этеди.

Атасына аталган назмула – «Атамы кюседим, изледим», «Атама сөзюм», «Атамы сагълай»... Сюрюнде болганды, хар атасы уруш аулагында жоюлган сабий ол, ата журтха кыайтып, анда юйорюн сагълаганына ийнанганды. Махтиде да алайды:

*Не айтхан болур ол, келгенде?
Юйорюн кимледен сурады?
«Санга тенг эди да жашым», – деп,
Кимлени башларын сылады?*

Поэтни анасына аталган назмулары да асламдыла. Ол, кесини юсюндөн жазгъанлыкыга, ахшы биледи: аналары алларына кыарап турганла бирча кыуанчыдыла, аланы тас этгенле уа – жарсыуула. «Кимден да тюз», «Кюнюн кыара болган чакъда», «Кеченги ай жарытханда», «Ана кыйынын тартхан базман», «Кюн да бизни ючюн чыгып», «Анама», «Тансыкылык», «Орамны барадыла кыатыла» – была эм дагыда бир белек назму таулу ананы сыфатын ачыккылайдыла.

Гайы улуну ата журтха улан сыймеклиги да таныууду. Ол аны алгыш, тилек назмуларын кёрюнюп турады: «Миллетиме алгыш», «Халкыма тилек», «Тилек», «Я Аллахым, тилейме», «Тешедиле Холамымы бел жигин», «Таулу бла тау» эм башхала. Философия магъаналы назмула авторну оюм кыйматын туура этедиле. «Къадар бла ушагым» деген да диалог халда жазылганды. Хапарчыла – къадар бла адам.

Бир:
*– Ишле турган ишинг кыалыр,
Ёлюм сени келип алыр.
Талай ахшы умутларын
Толмаганлай, кыалып кыалыр... – дейди.*

Бирси уа:
– Насылыма, ишим кыалса,

*Жашым аны кыолга алса.
Мен төрткөлпеп, жонуп кеткен
Агъачлага сюрме салса... – деп
жууаплайды.*

Кыара бла акъ кючле, кюн бла кече, кыуанч бла бушууча, жашау бла ёлумча, кыоймайдыла ёмюр кюрешлерин. Хорлаган а таукеллик этеди. «Жангылык бла кыартлык», «Къадар» деген назмула да ол халда жазылгандыла.

Сыймеклик лириканы байыкъландырган чыгармалары да барды Махтини. Аланы бир кыаууму жыр болуп айтылады. Кыошакъсыз тил бла жазылып, сыйген жашны атындан айтылып, ала мудахлык, жарыкылык да бередилик окууганнга: «Саугъа», «Шахар орамлада аллана», «Бек сыйгенинг бар эсе...» д.а.к.

Поэтни энчи адамлага (Чочайланы Хусейге, Чапайланы Орусбийге, Кыубадийланы Мухаматха, Зокаланы Артурга, Цыпынланы Зейтуннга, Абшаланы Магометге эм башхалага) атаган назмулары уа артык жылыуудула. Ала бла бирге кюйле да бардыла китапта. Аланы кыайсы да, бютюнда юй адамы Рахайланы Нажабатха этилгенлери, кёлнюгю толтурмай кыоймайдыла.

Гайы улуну эки поэмасы барды китапта: «Ёксюзле анасы» бла «Ауазла». Экиси да төрели халда жазылмагандыла. Биринчи – кыара сөз бла акъ сөз кезиуленип, экинчиси да – беш энчи жигитли, энчи хапарлы. Аллындагыны баш жигити поэтни анасыды. Ол аны юлгюсюнде жашауу сынау жыллада болган кеп тюрлю бетин ачады. «Ауазла» дегенде уа, ол Хорламны 50-жыллыгына аталады, төрт ауаз уруш кыазауатына киргенликидиле – кими жоюлган, кими – сакът. Бешинчиси уа атасы уруш аулагындан кыайтмай кыалган жашчыкыныкыды.

Кертисин айтханда, саулай китап да бетинден жылы ышаруу кетмеген, халаллыкы тегерегиндегилени кыасына да жетген, таза ниетли, кыолу, жолу да хунерли кыарандашыбыз, жашлай жоюлган атасы Тамушну атын унутурмай турган Гайыланы Махти ауазлыды. Китабынгы ызы кыалын болсон, Махти.

МУСУКАЛАНЫ Сакинат.

- Идири, археологияны кылайла сайлаганса?

- Атам эрттегили Египетни юсюнден кеп сейр хабарла айтычу эди сабий заманында. Аны юйде библиотекасы бу темага китап-таппа бла толу болганды. Фыргъауунланы юсюнден айта келсе: «Тутанхамон сабий заманында болганды кыралны башчысы, сен да хайт десенг, андан

археологияга жолум атам сейр хабарларыннан башланганды.

- Биринчи сынамын юсюнден да айтсанг эди.

- 2003 жылда бизни курсан он адамны белгили археолог Андрей Кривошапкини кыраууу бла Ташкентте жибередиле. Ол палеолит заманы тингенди. Аны илму кыраууу бла Чактал заповедникде Оби-

«акыллы адам» маданият адамга кечеде. Ол а неди? Инсан сынамын кенг жайганды, билимин келлендиргенди, есе келген телюсюн юйретгенди. Кысхасын айтханда, таш ёмюрден жангы бийикликке чыккыанды.

Дагыда табылган сюекле сейр шартны ачыклагандыла - лаборатория тинтиулуге кере болуш

лукчусума.

Фрескалага кере бу жерледе Клеопатра солурга кыраууу эди. Шахардан жети километр кетип, кыяла ичинде «Клеопатровы ванны» деген жерчик барды. Шендо бизге урунурга белюннген тийреде кызыу ишле бардырыла турадыла. Бусагыт заманы технологиялары бла хайырланып, алайны тингенбиз биринчиден. Сегиз метр теренликде мекымга ушаган зат барды. Борчубуз - аны хар несин ачыкларгады.

2015 жылда Сафагада Клеопатраны кыулары жашаучу жерни тапханбыз. Алты гектар жерде - эки жүз юйчюк, алтмыш эки кыбыр эмда юч ёлюк хазырлаучу жер. Мумификацияга керекле топурак орунлада иги сакланып эдиле. Баш юйюно кыбыргалары иероглифле бла жасалып эди. Ала билдиргенге кере, Клеопатраны жашау жолуну бир кесеги жазылады, аны бла бирге аны кызыны Селена Экинчини юсюнден.

Бу жазуула семиртилгенча керенедиле, нек дегенде анда эрттегили Римге Клеопатра кеси сойгенча патчахлык этгенди, аны императору уа кызыны баш кылууду деп жазылады. Биз билгенден а, ол алай тийюлдю.

- Тинтиуле, кызыу-излем ишле бардырылган белгили «Долина Фараонов» деген жерде уа болганмыса?

- Бу бирча сейр эмда жашырын жерге саналады. Халкыда жюрюгенча, телевизорда кергюзтгенча тийюлдю, бери кимни болса кыймайдыла. Энци билимли болурга керекди. Сора «ётюрюк» кыбырла бек кепдоле иесиз саркофагалары бла. Ала нек салынганларына дуняда бир алим толу жууап бералмайды, кеси оюму болмаса.

Мында ишле бардырырга жарактан лицензияны 2018 жылда алганма, алай экспедиция мажаралайма. Мингле бла долларла керекдиле. Бизни ишде уа алай уллу ахча жюрюмейди, жаланда спонсорла табылмаса.

Документлеге кере Хуфуну, Тутанхамонун, Нифертитини керти асыралган жерлери алыктын табылмагандыла. «Долина Фараонов» тупден-башха тинтилгенди, аны себепли ол кыбырла анда болмазла деген оюмун барды. Архивлеге жюрюп, кеп сюзюуле этгенме.

Мени сартын, Хуфуну асыралган жерин Сфинкси тубюнде излерге керекди. Нек дегенде битеу жазылууда, фрескалада кеси да биршылдиле. Алай кырал эркилик кишиге да бермейди аны тийресинде кызыу ишле бардырырга.

Ким биледи, бара турган заманда, спонсор табып, экспедиция жыйып, башында сагынылган фыргъауундан бирини асыралган жерин табар эсем а. Бююнлюкте олду баш мураатым.

Ушакны ТОКУМАЛАНЫ Салим бардырганды.
Суратла авторнудула.

ЖАШ ТЁЛУ**Кыралыбызны эм даражалы вузун - кызыл диплом бла**

Арт заманда хунерли жашларыбыз бла кызыларыбыз мында, республикадан тышында да бизни жетишимлери бла кыуандырганлай келдиле. Ала бирсиледен арха кыалмай, кыралыбызны белгили вузларында айырмалы окъ-

ол жаланда бир угай, кеп кере да хорлаганды.

Лаура бальный тепселеге да жюрюгенди, назмуланы да сюеди. Гитчелигинден да математика, физика аны жюрюги жаратхан предметледиле. Инглиз тилде да иги сё-

уп, билим алып, кеслерини атларын айтдырганлары да тамблагы кюннге ышандырады. Барыбыз да билгенликден, жый сайын жаш адамла окъу юйленни тауусуп, сайлаган усталыкларында хайырлы, жетишимли да ишлерге талпынадыла.

Алгаракылада Москвада Ломоносов атлы кырал университетни магистратура бёлюмлерин эм иги бошаганлагы аталып, байрам жыйылуу озганды. Эсертте кетейик, быыл ала ны саулай да 10 минг адам тауусханды. Эки минг бла беш жоз жаш бла кызы а кызыл диплом эмда «МГУ-ну эм иги студентине» деген жазыулары бла майдалла алгандыла. Саугаларын ректор Виктор Садовничий бергенди.

Аланы арасында Мызыланы Лаура да барды. Ол Нальчикни экинчи номерли лицейин да жаланда «бешлеге» бошاپ, кызыл аттестатха тийишли болганды. Биринчи классда ахыр кюнгруону берирге анга тюшенин а кесини сабий кезиюно насылы чакларындан бирине санайды. Суратчыгы бла газетни уа бюгон да саклап турады.

Ол жашауунда хар кылай жетишими ючюн да эм алга атасы Илияс бла анасы Аминага ыразылыгын айтады. Алыкча сабийди, гитчечикди деп кырамай, ала кыларындан келгенича ол тюрлю-тюрлю кружоклагы жюрюрча, хунери айнырча онланы излегендиле. Алай бла бешжыллык кызычык теннисден жараулагы эрттенликде сагыт бешде барганды.

Андан сора уа ол космонавтиканы сюйгенди. Белгили Татьяна Науянисни кыолунда юйренип, жетишимли да болганды. Бу кружокда кореше, кыралыбызны ара шахарында Сабийлени бла жаш тёлуюн төгерекдеги кыудуретни саклау жаны бла проектерини «Адам-Жер-Алам» тогузуну Битеуроссий олимпиадаларына кыатышып, «Космонавтика» номинацияда биринчи жерге тийишли болганды. Былай эршиуледе

лешеди. Анга да бек эрте юйренип башлаганды. Тогузжылгында окъуна ол Англияда тилге юйренуу программаны чеклеринде биринчи кере болганды. Аны ичинде инглизли юйюрде жашап, анда школга жюрюгенди. Андан сора да, сагынылган кыралга мектепде окъуй турганында дагыда эки кере барганды.

ЕГЭ-ни юсюнден оюмун айта, экзаменде бийик балл алырга сюйген репетиторсуз болмазлыгын белгилегенди. Кеси ол жумушка кёлю бла берилип, сынаулагы алай хазырланганды. Школну таусханында аладан 90-нга жууук баллага тийишли болганды.

Окъууга уа Мызыланы кызылары битеуроссий олимпиадада алган эсеплерине кере конкурсуз алынганды. Ол Интернет амалланы хайырланып, атасы да болушуп, провадон МГУ бардырган заочный олимпиадага алай кыатышханды. Анда айырмалы болганы ючюн аны очный кесегине чакыргандыла. Ары Илияс бла барады, хорлап да кыайтады. Ол эршиуно хайырландан кыралыбызны ара шахарында РФ-ни Правительствосуну финанс университетине киреди. Анда юристле хазырлаган бёлюмю бакалавриаттын таусханды.

Магистратурада окъуй турган кезиюнде уа С.Лавочкин атлы илму-производстволу биритиге (кырал корпорация) практикага жюрюп турганды. Анда аны билимин, хунерин да жаратып, ары чакыргандыла. Жууук заманы ичинде Лаура юрист бёлюмде кесини урууну жолун башларчыкы.

Хар кыйсы жаш адамныча, аны умтулары улудыла. Ишлеген жеринде бет жарыкылы болуп, мындан арысында да ёсдорген, кыйын да салган атаанасын жангы жетишимлери бла кыуандырганлай, келлендиргенлей турууна биз да ышанамыз.

ТРАМПАНЫ Зухура.
Суратда: Лаура атасы Илияс бла.

Сейр адамга бла ушакыла**«Муратым – экспедиция жарашдырып, фыргъауунлаган бирини асыралган жерин ачыкларгады»**

Бююнлюкте мени ушак нёгерим Ахобекланы Идиридси. Ол Нальчикде тууганды. 1989 жылда ата-анасы эмда тамата эгичи бла Екатеринбургга кечгенди. Санкт-Петербургда Гуманитар университетни бошاپ, окъуун андан ары бардырырга, Каирни университетинде археология бёлюмге киреди. Бююнлюкте Египетде кызыу-излем иш бла кюрошеди. Социал сетле бла хайырланып, аны бла ушак бардырганма.

артха кыаллык тийюлсе. Ёмюрле озгандан сора да атын сыйлы документледе жазылганлай кыаллыкды», - деп серлендириучю

Рахмат дорбунну (грот) сюезрге барабыз.

Келген жерибизде төгерек-башха кырайма, алай тинтирча, кызыу

сюеклени энчиликлери бардыла. Аны эки тюрлю заманга санарга болукды: «акыллы адамны» заманында эмда неандерталецленикине. Археология ачыклаганга кере уа ол генетика терек 400 000 жыл мындан алга айрылганды. Алай бла бизни тапханбыз, белгиленген замандан эсе да кеч болган гибридикациялыкны кергюзтеди. Ол а илмуда артыкда магыналыды.

- Идири, Дарвинни теориясына кере, неандерталецле бизни ата-бабаларыбыздыла дерге болукды. Ол алай эсе, биз сау кыалып, ала уа энчи тюрлюча нек кырылгандыла?

- Ата-бабаларыбыз деген оюм терсди. Адамны эволюциясына кыарасанг, жууук жетедиле дерге болукды. Ол да толусунай алсак, алай тийюлдю. Бююнлюкте, белгилисича, Дарвинни теориясы терсге саналады. Аны ишинде маймудан гуппу айланган адамга кечген генеология звеносу жокду эмда археологияны тарыхында анга ушаган зат табылмаганды.

Неандерталецледен эсе «акыллы адам» табылган тюрлюмулерине игирек киришгенди. Сора адамла уллу-гитче жаныуар деп кырамай жюрюгендиле угуга, была уа - жаланда уллулагы. Дагыда адам болумлурак болганды ууга керекли затланы кыраушдырыда, неандерталецле уа таш ёмюрде айнылмай кыалып калды. Алай бла жок болгандыла. Бу шарт сёз бла айтылганча терк болмаганды. Ол 100-120 минг жыл барганды.

- Энди жангыдан ишинге кыайтайык. Бююнлюкте не бла кюрошенинги айтсанг эди.

- Каирде Британияны университетни барды. Ол а, швейцарлы археолог, Джоэф Арнольдун чакырып, Мерса-Матрух шахарда кызыу-излем ишле бардырады. Мен аны кырауунда тинтиучю алимни болуш-

эди мени. Бек уллу мураты - кеси кёлери бла пирамидаланы керюрге эди, жарсыуга, ол умуту толмаганды.

Жылдан-жылга эсе, акыл ала барганым сайын египетология жюрюгеме теренден терен кире барганды. Тюрлю-тюрлю литератураны окуп, кесиме Египетни сейр эмда ариу дунясын ачама. Аны ичинден тинтип билирге итингеним бюгон да тынчык бермейди.

Анамы излемди бла кесим жаратмаган окъууга киреме. Вузда окъуган заманында инглиз тилин энчи дерслерине жазылама. Аны манга терен билирге керек эди. Нек дегенде Каирни университетине кирирге борч салган эдим, анда уа анысз болаллык тийюлсе. Алай бла окъуну бошاپ, инглиз тили да терен билип, айтылган шахарга тебирейме. Чырмаусуз археология факультетине киреме.

Мында, мен сунганча, окъурга тынч болмаганды. Арап тил бла тийгычлагы тюшоннгенме. Кыялай-алай болса да, жюрюгим алга элтгенлей турганды. Ма алай бла

ишле бардырырча белги кермейме. Терс келген болурбуз деп да сагыш этеме, алай башчыбыз лагерни былайда жаябыз дейди. Аны айтханына кере, былай жерге археологнү кёзо жютю болады. Эм ол жерден кеп, соруулагы жууап берлик, залым затла чыгарырыбызга толу ийнандырады.

Керти окъуна, тинген жерибиз бир да бир бай эди табылган затлагы. Асламысында адырла бла жаныуарланы сюеклери. Андан тамаша затла да чыгардык. Сёз ючюн, кыол бинакы. Ол биз сунганча ташдан болмай, кыабаны газыу тишинден этилгенди. Ол а бек сейрди. Нек дегенде палеолит заманда хар нени да ташдан жарашдыргандыла.

Эм уллу кырауанчыбыз а сабий жашчыкны сюеклерини кесеклерин тапханбыз болганды. Биринчи тинтиулуге кере ол 60 000 жыл мындан алга жашаганды. Бу болум дуняны археологларын уллу сейирге кыалдырганды.

- Палеолитни энчилигин да эсибизге салчы.

- Бу заман алимлеге артыкда аламант керюнеди. Нек дегенде палеолитде

Турнир

Наркотиклеге кыжау кюрешге атап

Нальчикде «Гладиатор» спорт комплекседе стол теннисден XVI битеуроссей эришиу бардырылганды. Ол Наркотиклеге кыжау кюрешни халкыла аралы кюнюне аталып кыралганды.

Турнирни кыуанчлы халда ачылыууна КЪМР-ни Парламентини спорт эм туризм жаны бла комитетини башчысы Арсен Ба-

рагунов, Олимпиада советни толтуруучу директору Александр Заруцкий, республикада МВД-ны Наркоконтроль управлениясыны тама-

тасыны орунбасары Виталий Дударов, белгили спортчула да келгендиге. Ала эришгенлеге хорламла тежегендиге. Региону артистлери уа жырлары, тепсеулери

бла келлерин кетюргендиге.

Эришиулеге Кыбарты-Малкырдан, Дагыстандан эм башха кыоншу регионладан, Краснодар эм Ставрополь крайладан, Карелиядан, Азербайджандан жаш спортчула кыатышхандыла. Бизни республикадан алтын майдалланы Дисана Дохова, Даниял Серёгин кытышхандыла. «Кюмюшлени» Галина Байцаева, Владислав Чимбарцев алгандыла. Тембулат Замбуров, Ислам Чегадиев ючюнчюле болгандыла.

ГИТЧЕ ФУТБОЛ

Абаданладан артха кыалмай

Краснодар крайны Архипо-Осиповка элинде футболдан сабий-жаш телью спорт школланы араларында эришиу бардырылганды. Анга Уфадан, Краснодардан, Дондагы Ростовдан, Саратовдан бла Архипо-Осиповкадан клубла кыатышхандыла.

Бизни республикадан Нарткыаланы «Нарты» ойнаганды. Командабыз 2010-2011 жыллада тууган спортчуладан кыуралганды. Аланы тренере Ислам Балкаров бла Ислам Масарев юйретедиле. Гитче футболчула хорламгы аитинулюкклери бла аба-

данладан артха кыалмагандыла, хар тубешиу да сейир этгендиге. Бизни спортчула, бир бирлери бла байламлыкыда ойнай билгенлерин, усталыкыларын да кергюзте, биринчи жерни алгандыла.

КУЛЬЧАЛАНЫ
Зульфия.

Тилек

Тёртжыллык Анжелика Тишкинагы себеплик керекди

Кызычык ДЦП-ны кыйын тюрлюсюнден ауруйду, анга мычымай багып башларгы керек болуп турады, аны ючюн а иги кесек ахча изленеди. Онгу болган болушугузу тилейбиз.

Ахчаны Сбербанкны бу картасына жибериге болукуду: 639002609069348382.

Телефон номерле: 8928-6907906; 89380793748 (Раиса).

КЁРГЕНИМ, ЭШИТГЕНИМ

Кыатыбызда тургъан жаныуарланы биз билебизми?

Жашауда бек сейирлик затла боладыла. Бир жол кыарт аппа Хуболланы Хасан айтхан эди болгъан ишни. Гылыу чычханла хыйла-лыкыга уста болгъанларын мен гитче заманымда окууна кергенме. Азиядан бери кыайтыкыбызда, алтмышынчы жыллада биз, жарты ишленген бир юйчюк алып, анда жашап тебиредик. Аны кыатында уа багуш тебе бар эди да, аны кетериге жетишалмай тургъанбыз. Ол тебени тубюнде эки гылыу чычхан жашагъанындан а халарыбыз жокъ.

Бир ненча тауугубуз бар эди да, аладан бири халжарыбызны мюйюшюнде кыозлаучу эди. Алай жумуртхалары а кермей эдик, кыайры жокъ боладыла деп, билалмай тургъанбыз. Анабыз бизге аны мараргы, тюз да жумуртха тапханлай, аны алып кыюргыа бурюду.

Бир жол тауукчу кыанкылдагъанын эшитгенлей окууна мен сарайчыкыга тебиредим, анга жете-жетмез быллай бир сейирлик зат кердюм: андан бир гылыу чычхан, башхасыны кыуругъундан тартып, чыгып келе тура эди. Ол а, сыртындан жатып, быдырында уа гаккыны акчыкылары бла тутуп.

Мени эслегенлей, чычханла, жюклерин да атып, кыачдыла. Мен аны анама келтирдим. Ол а «уручула» кимле болгъанларын билгенден сора киштик изледим. Кеп да бармай бир сарыны табып, юйюбюзге келтирди. Ол бизге терк юйренди да, эркин чабып айлануучу кычханлары тутуп баш-

лады. Бир ненча кюнден а гылыу чычханладан бирин да юйню босагысына келтирип атды. Биз кыууана эдик, анабыз а, ыразылыгын билдире, анга сют кыуйду.

Атабыз энди багуш тебени да кыолгъа алды. Ол кир-кипчикни арбагы жугар бла атып, мен бла кыарындашчыгым а аны бахчадан тышына элтди. Тебени тубю кюрюнгенде, гылыу чычханлары уялары да ачылды, анда уа балаларындан алтысы ёлюп тура эдиле. Киштик тутхан чычхан тиши болгъанды, аталары уа, эштада, кыачып кетген болур эди.

Дагыда кыоншубузну халарына уа артыкыда сейир этгенме. Ол имлу-излем институту лабораториясында ишленгенди. Анда уа сынау халда хайырлангъан чычханла, жубуранла, балалары бла алты гылыу чычхан да болгъандыла. Гылыу чычханлары бийик 10-литрлик мияла орунлада тутхандыла, хар бирине чычханлагъа кыаллай дарман эм кыачан салыннганыны юсюнден шартлары болгъан карточкала жабышдырылып эдиле.

Тинтиучюле бир жол эрттенликде ишге келселе, беш баллонда карточкала жокъ. Тынгысыз болдула, нек дегенде бардырыла тургъан сынау ишле тохтап кыалыргы болукук эдиле. «Ким алганды аланы? Кимге керек эдиле ол карточкала? Алимле келгинчи, кыалай табайык, не хадагъа этейик?» - деп, лаборанткала уллу кыайгыгыга кыаладыла. Мени кыоншум а, баллондан бирини кыаты-

на жуукъ барып, чычхан балачыкыла кыагытны юсюнде жатып тургъанларын кереди.

Иги тюрслеп кыараса, ала баллонладан сыдырылып алыннган карточкала болгъанларын ангылады. Кеп саргыш этгенлеринден сора, эштада, тынгысыз ана, кече балачыклары суукъ болмасынла деп, аланы тюлерин жылытыргыа кюрешгенди.

Кыалай бла эсе да баллондан чыгып, башха зат тапмай, карточкалары сыдырып алып, кеси тургъан орунга ташыганды. Лабораторияда ишленген гылыу чычхан баллондан кыалай бла чыкыгъан болур деп уллу сагышык кыалган эдиле. Алай а билалмагандыла.

Киштик ле бла итле да кеп кере сейирсиндиредиле. Нальчикде жашагъан бир суратчы, жюреги тутуп, аууп кетгенди. Аны юй биччеси кергюнчю, киштик жюрегин массажи этип тургъанды. Мычмай жетген медицина болушукчуна врачлары уоклаа этгенден сора суратчыгы: «Жашауугъузну киштик саклаганды», - деген эдиле. Кепле шагытлыкъ этедиле: ауругъан жерлерине киштик келип олтурса, игирек боладыла.

Итле уа иелерини жууукълары-тенглерин кыайрыла, элде аланы юйлерине барып жокълайдыла. Сёзсюз, биз кыатыбызда жашагъан жаныуарланы юслеринден хазна зат билмейбиз. Бир-бирде ала бизни юсюбюзден кёбюрек билгенча керюнеди.

БАЙСЫЛАНЫ
Марзият.

Специалистге юйретедиле

Иссиликни зарансыз кетюрюрю ючюн

Жай иссиледе адам саулуугъуна бютюн сакъ болургыа керекди. Кепле быллай хауаны бек кыйын кетюредиле. Кызыулыкъ абаданланы угъай, жаш адамланы да кыйнайды. Роспотребнадзору КЪМР-де Управленийсыны специалистлери иссиликде адам саулуугъун сакълар ючюн неге эс бурургыа кереклисин билдиредиле.

Биринчиден, орамгы азыракъ чыгаргыа, кюн тубюнде ауур ишле бла да кюрешмезге керекди. Отоуда хауа айлары ючюн эшиклени, терезелени ачаргыа тийишлиди. Кондиционер неда вентилятор бар эселе, ала ишлеп турсунла. Женгил кийимле киерге эмда башыгызыны жабаргыа кюрешигиз. Дагыда салкынлыкыны эмда кюн жарыкыдан сакълагъан кёзюлдореуюкклени салыгызы.

Иссиледе адам артык кеп кымылдамайды, ол себепден аш да жаулу болмаса игиди. Дагыда кыуурулгъан, жалданда кыатдырылган неда терк бузулуп кыалыучу ашланы ашамазгыа кюрешигиз. Сууну, ол

санда чайны, гара сууланы, айранны, компотланы, кёбюрек ичигиз, бал тузу бла газы аслам болгъан лимонадланы, чагырыны уа хайырланмагызы. Адамгыа бир суткагыа литр бла жарым суу керекди. Алай бюйректери неда жюрек-тамыр системалары ауругъанлагыа уа суусапха бек кыадалыргыа жарарык туююлду.

Ауруулагыа хорлатмаз ючюн, ашха тахта кегетлени бла жемшилени кыошаргыа унутмагызы. Кеслерин да ары дери тынгылы жуууп тазалагызы.

УЛБАШЛАНЫ Мурат.

Маданият

Бу кюнде Х.М. Бербеков атлы Къабарты-Малкъар кырал университетни Минги тау тийресиндеги окъуу-илму комплексинде «Россеини жаухар минчагы – Эльбрус-2019» деген аты бла Художестволу халкъла аралы симпозиуму барады. Аны чеклеринде америкалы художник Елена Лихацкаяны сурат кёрмючю ачылганды.

Минги тау тийресинде - живопись дерсле

Бу иш бизде төрели болгъан бөлгилерге боллукъбуз. Аны жыл сайын КъМКЪУ-ну ишчилери, Россеини художестволу академиясы, Къабарты-Малкъарны суратчыларыны союзу, Россеини халкъ художниги Герман Паштовну башчылыгында кырайддыла.

Симпозиумну ишине тюрлю-тюрлю жерледен – Германиядан бла Англиядан, Красноярск, Калининград эм башха шахарладан, бизни региондан, Паштовну мастерскоюнда юр-ренгенледен иги кесеги къатышды. Алары ишлерине багъа бичерге келгенлени санында айтхылыкъ художникле, Россеини художестволу академиясыны сыйлы членлери Василий Чаусов, Елена Сахарова, Рузана Дащерхова эм белгили художник Алим Пашт-Хан да бардыла.

Елена Лихацкаяны юсюнден айтханда, ол Герман Паштовну сохтасыды, кеси да Нью-Йоркда жашайды.

Фахмулу къызыны бу жол бери келгени аны таныгъанлагъа саугъа болгъанды. Ол Кавказгъа ксилография ишлерин – агъачда неда къагъытда аны ызы болуп этилген сурат кёрмючю келтиргенди. Ишлерини темасы философия магъаналыды – жашауну тасхарларын, адамны табийгъат бла бирлигин анылау.

Кёрмючю Къабарты-Малкъарны культура министри Мухадин Кумахов ачханды. Ол художникни чыгъармачылыгыны магъанасын айтып, анга Россеини бла Американы арасында узакълыкъгъа да къарамай, бери келгени, быллай аламанат ишлерин келтиргени ючюн ыспас этгенди.

Россеини халкъ художниги Герман Паштов а кёрмючю кыралла арасында дипломатлыкъ магъанасын да белгилегенди. Аны бла бирге ол Елена Лихацкая бери келтирген ишлерини бир къауумун КъМКЪУ-гъа

саугъа этгенин билдиргенди.

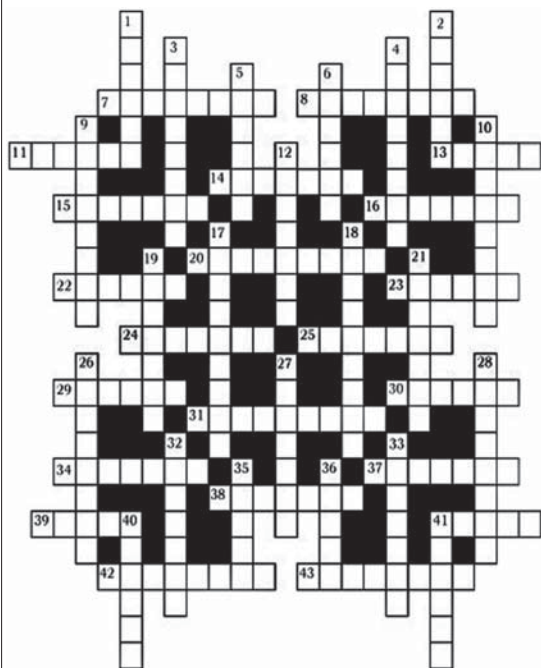
«Университетни проректору Мурат Уметов, окъуу юйню атындан ыразылыгъын билдире: «Художник бизге быллай уллу саугъа этгени мени жюрегиме жетгенди. Биргеме ишлегенле, Къабарты-Малкъарда жашагъанла, республиканы къонакълары да бу чыгъармаланы кёрюрге эм бу саугъагъа тийишлиликде, илхам алып, культурабызны байкъландырыуда уллу жетишимле этерле деп ийнама, – дегенди. – Сау болугъуз, Елена, сиз да, Герман Суфадинович, бизни университетни мурдорунда быллай чыгъармачылыкъ излемлери-гиз туудургъан симпозиумла этип, студентлени, къараучуланы да къуандыргъаныгъыз ючюн.»

Елена Лихацкая Кавказы, аны адамларыны да ариулакъларын кёргенден сора, алагъа саугъа этмей кеталмагъанын билдиргенди. Ол: «Къалай игиди мен кесими бир кесекчигими сизге къоноп кетгеним – сиз тин байлыкъны магъанасын ангъалайсыз, – дегенди. – Сизни университетни студентлери, бу ишлеге къарап, ала этилген техника бла таныш боллукъдула, искусство билимлерин ёсдюрюкдюле. Ол уллу ишге юлюшюмю къошханым манга уллу къуанчды.»

«Ксило-лето» кёрмючю ачылууда Герман Паштов ары келгенлеге «Россеини жаухар минчагы – Эльбрус-2019» атлы халкъла аралы художестволу симпозиум 14 июльгъа дери барлыгъын, ол кюн анда мастер-класслада, пленэрледе ишленген суратланы кёрмючю боллугъун да эсгертенди.

КЕРТИЛАНЫ Сакинат.

СЁЗБЕР

ЭНИНЕ: 7. Сюрю жер. 8. Мал туз ашаучу жер. 11. Женгиз кийим. 13. Холам ауузунда эски эл. 14. Гитче сабий. 15. Дарий къумачны тюрлюсю. 16. Улуу жауун болуп, ырхы этген хата. 20. Юйюнгден узакъда болсанг, ол тынгысыз этгенлей туроуды. 22. Андан жау этедиле. 23. Халкъда жюрюген айтыулагъа къарап, бир затны этерге къоркъган. 24. Къуранны тап окъуу төре. 25. Юйюну тытыр бла сюртюю. 29. Тутмакъ – къонатлыны анда тутадыла. 30. Эрттегили хапар. 31. Къояннга алай да айтадыла. 34. Халкъ. 37. Азан айтыулуучу жер. 38. Игилик. 39. Гюл. 41. Гитче бахча. 42. Агъач кесген жер. 43. Аш биширген табаны бир тюрлюсю.

ЁРЕСИНЕ: 1. Терни жюнонтынч

айырыр ючюн, арда да ийлерге тынч болур ючюн анга сюртолген ачытхы. 2. Таулу эл. 3. Жау адам, къанлы. 4. Ауруу берген къурт. 5. Киши кесине жуушудурмагъан адам. 6. Къудору. 9. Кёзлери кийикге ушагъан къыз. 10. Бир Къарачай элини адамы. 12. Дауур чыгарыуучу. 17. Жаратылышны ал кюню. 18. Къонакъ къонакъбайгъа аны этдиреди. 19. Бирге жыйылып оноу этиу. 21. Улуу жауну бир шарты. 26. Улуу Малкъарда сууну аты. 27. Кычырымгъа алай да айтадыла. 28. Гакы. 32. Сабийи болмаган адам. 33. Алтынни, кюмошно эритмек. 35. Ингир. 36. Шаркъда бай адам. 40. Элден, жаммаудан къачып айланган адам. 41. Мюйюзлери болмагъан мал.

ГАЗЕТНИ 76-чы НОМЕРИНДЕ БАСМАЛАНГАН СЁЗБЕРНИ ЖУУАПЛАРЫ:

Энине: 1. Аманат. 4. Арауан. 10. Тахир. 11. Ыстым. 12. Тыгырык. 13. Урум. 15. Къаркъ. 18. Урал. 20. Аркъан. 21. Таза. 23. Балата. 24. Тамата. 27. Алам. 29. Ыфсыл. 31. Эшиу. 32. Урус. 33. Амма. 34. Балаууз. 36. Арачы. 38. Адакка. 40. Тагыла. 41. Алатау.

Ёресине: 2. Мах. 3. Нарт. 5. Ашыкъ. 6. Ант. 7. Итбурун. 8. Агырык. 9. Омакълау. 14. Мал. 15. Кут. 16. Къартлыкъ. 17. Антаула. 19. Асаба. 22. Айтыш. 25. Табутам. 26. Бугъачор. 28. Мая. 30. Сонгура. 31. Эра. 34. Быкы. 35. Зада. 37. Ара. 39. Ана.

Театр

Сахнада ажайыплы жомакъ

Къулийланы Къайсын атлы Малкъар кырал драма театр сахна искусствону сюйгенлени Маммеланы Ибрагимни пьесасына кёре салынган «Шамай къала» деген сабий спектакльге чакъырады.

Оюн 2019 жылны 11 июлдан Къы-

рал концерт залда (ГКЗ) кёрюзтюлюкдю. 16.00 сагъатда башланырыкъды.

Соруулары болгъанла бу телефон номерлеге сёлешсинле: 8(8662) 77-34-85; 8-938 700-09-08.

Учредитель: Къабарты-Малкъар Республиканы Парламенти бла Правительствосу

Баш редактор
АТТАЛАНЫ Жамал

РЕДАКТОЛЛЕГИЯ:

ТЕКУЛАНЫ Хауа (баш редактору орунбасары),
ЖАНГУРАЗЛАНЫ Нажабат
(баш редактору орунбасары),
ТОКЪЛУЛАНЫ Борис (жууаплы секретарь),
ТРАМЛАНЫ Зукура,
МУСУКАЛАНЫ Сакинат,
ТИКАЛАНЫ Фатима,
УЛБАШЛАНЫ Мурат.

ТЕЛЕФОНЛА:

Редактору приёмный - 42-63-01. Баш редактору орунбасарлары - 42-38-21, 40-04-82. Жууаплы секретарь - 42-66-85. Секретариат - 40-93-62. Корректорла - 42-63-52.

Газет Басманы эм асдамлы информацияны эркиниклерин къоруулау жаны бла Къабарты-Малкъар регион инспекцияда 2016 жылда 19 декабрьде регистрация этилгенди.

Регистрация номер — ПИ № ТУ07-00118. Индекс - 51532

Газетни басмагъа "КъМР-Медиа" ГКУ-ну компьютер службасы хазыр этгенди.

Газет "Тетраграф" ООО-ну типографиясында басмаланганды. Нальчик шахар, Ленин атлы проспект, 33

Номерге графикте кёре 19.00 сагъатда къол салынады. 20.00 сагъатда къол салынганды.

ГАЗЕТНИ НОМЕРИН ЧЫГЪАРТАНЛА:

Тикаланы Фатима - дежурный редактор; Кетеичиланы Зульфия, Кучукланы Сафият - жууаплы секретарыны орунбасары; Акъбе-кланы Жаннет - (1.2.3.12-чи бетле), Геляланы Валентина - (4.10-чу бетле), Баллиланы Феруза - (9, 11-чи бетле) - корректорла.

Тиражы 1412 экз. Заказ № 600

Багъасы 15 сомду.

РЕДАКЦИЯНЫ ЭМ ИЗДАТЕЛЬНИ АДРЕСИ:

360000, Нальчик шахар,
Ленин атлы проспект, 5

электрон почтасы:
elbor_50@mail.ru